

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

I. ÚS 307/2011-27

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 14. decembra 2011 v senáte zloženom z predsedu Petra Brňáka a zo sudcov Milana Ľalíka a Marianny Mochnáčovej prerokoval sťažnosť M. Z., S., a M. Z., S., zastúpených advokátom JUDr. J. F., Advokátska kancelária, G., vo veci porušenia ich práva na spravodlivý proces podľa čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky procesným postupom Krajského súdu v Nitre a jeho uznesením č. k. 1 Tpo 20/2011-78 z 22. júna 2011 a takto

r o z h o d o l :

1. Právo M. Z. a M. Z. na spravodlivý proces podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 v spojení s čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky uznesením Krajského

súdu v Nitre z 22. júna 2011 v konaní vedenom pod sp. zn. 1 Tpo 20/2011 porušené bolo.

2. Uznesenie Krajského súdu v Nitre z 22. júna 2011 v konaní vedenom pod sp. zn. 1 Tpo 20/2011 zrušuje.

3. Krajský súd v Nitre je povinný uhradiť M. Z. a M. Z. trovy právneho zastúpenia v sume 375,25 € (slovom tristosedemdesiatpäť eur a dvadsaťpäť centov) na účet ich právneho zástupcu JUDr. J. F., G., v lehote dvoch mesiacov od doručenia nálezu.

O d ô v o d n e n i e :

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 11. júla 2011 doručená sťažnosť M. Z. a M. Z. (ďalej len „sťažovatelia“), ktorou sa domáhali zrušenia v záhlaví označeného rozhodnutia Krajského súdu v Nitre (ďalej len „krajský súd“), lebo ním malo byť porušené ich právo na spravodlivý proces podľa čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) a základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 v spojení s čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“).

2. Sťažovatelia namietali, že krajský súd sa v napadnutom uznesení vôbec nezaoberal ich argumentmi uvedenými v písomnej sťažnosti z 28. júna 2011 ako reakciou na konkrétne dôvody doručeného písomného rozhodnutia Okresného súdu Nitra (ďalej len „okresný súd“) 21. júna 2011 a to len preto, že už 22. júna 2011 rozhodol o ich sťažnosti ústne zahlásenej na neverejnom zasadnutí 6. júna 2011 pred okresným súdom.

4. Sťažovatelia preto navrhli, aby ústavný súd vyhlásil porušenie označených základných práv, napadnuté uznesenie krajského súdu zrušil, prikázal mu opätovne rozhodnúť o sťažnosti z 27. júna 2011 a priznal im náhradu trov konania v sume 375,25 €, zároveň žiadali o prednostné vybavenie sťažnosti.

4. Ústavný súd sťažnosť predbežne prerokoval na neverejnom zasadnutí senátu podľa § 25 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) a dospel k záveru, že je prípustná, bola podaná včas a spĺňa i ostatné náležitosti vyžadované zákonom. Preto ju v zmysle § 25 ods. 3 zákona o ústavnom súde prijal na ďalšie konanie.

5. K porušeniu ústavou a dohovorom zaručených základných práv a slobôd sťažovateľov malo dôjsť v dvoch základných procesných (okrem namietaných aj vecných) smeroch. Jednak tým, že krajský súd vôbec nereagoval ani na jednu z konkrétne vznesených námietok v sťažnosti z 27. júna 2011 a rozhodol bez nej už 22. júna 2011 jej zamietnutím, a potom tým, že ústavne nekonformným výkladom ustanovenia § 302 ods. 2 Trestného poriadku ich vylúčil z jej prejednávania na zasadnutí odvolacieho súdu. V tomto postupe krajského súdu videli sťažovatelia svojvôľu štátnej (súdnej) moci, ktorá prekročila medze svojho oprávnenia určené pre demokratický a právny štát ústavným a zákonným poriadkom Slovenskej republiky.

6. Na výzvu ústavného súdu sa k sťažnosti vyjadrila predsedníčka krajského súdu. Vo svojom vyjadrení odkázala na obsah napadnutého uznesenia s tým, že sťažovatelia od 6. júna 2011 do rozhodnutia odvolacieho súdu mali dostatok času na písomné zdôvodnenie svojej sťažnosti a že krajský súd konal na neverejnom zasadnutí, preto nebol povinný jeho termín nikomu oznamovať.

7. Podľa ustanovenia § 30 ods. 2 zákona o ústavnom súde môže ústavný súd so súhlasom účastníkov upustiť od ústneho pojednávania, ak od tohto pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci. Súhlas s upustením od pojednávania bol účastníkmi daný, preto bolo od ústneho pojednávania upustené.

1. Ústavný súd po preskúmaní veci dospel k záveru, že ústavná sťažnosť sťažovateľov je dôvodná.

2. Ústavný súd ustálene judikuje, že jeho úlohou je len ochrana ústavnosti (čl. 124 ústavy). Preto do rozhodovacej činnosti všeobecných súdov môže zasiahnuť len vtedy, ak boli právoplatným rozhodnutím týchto orgánov verejnej moci porušené sťažovateľove základné práva či slobody chránené ústavným poriadkom Slovenskej republiky, pretože tieto práva a slobody vymedzujú nielen rámec normatívneho obsahu aplikovaných právnych noriem, ale tiež rámec ich ústavne konformnej interpretácie a aplikácie.

10. Sťažovatelia v ústavnej sťažnosti namietali hlavne porušenie svojho práva na spravodlivý proces, lebo v úvodnej časti citované uznesenie krajského súdu bolo vydané na základe ústavne nekonformného výkladu pravidiel o ich prítomnosti ako obvinených na konaní pred odvolacím súdom, kde by im bola otvorená reálna možnosť predniesť všetky námietky, ktoré mali proti dôvodom uznesenia okresného súdu po jeho doručení v písomnej forme.

11. Ústavnoprávny základ práva na súdnu ochranu a spravodlivý proces je obsiahnutý v čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru, právo na osobnú účasť na súdnom konaní a právo vyjadriť sa ku všetkým vykonaným dôkazom je garantované čl. 48 ods. 2 ústavy.

12. Účasť potencionálne dotknutej osoby na súdnom konaní patrí medzi dôležité záruky ochrany základných práv, pretože vytvorenie priestoru na účinné vznesenie námietok (v kontradiktórnej schéme konania) najlepšie zaistí ochranu základných práv, ktorá je z hľadiska fair procesu prvotným účelom súdneho konania.

13. Inštitucionálne garantovaná možnosť dotknutých osôb návrhmi a námietkami účinne participovať na súdnom procese patrí medzi elementárne pravidlá súdneho riešenia sporov (porov. Hart, H. L. A.: Pojem práva. Praha. Prostor 2004, s. 162). Inými slovami, súd nemôže dospieť k relevantnému zisteniu bez dodržania základných procesných náležitostí, ku ktorým je potrebné radiť hlavne bezprostrednosť, kontradiktórnosť a ústnosť. Tieto kritériá vyplývajúce z postulátu fair procesu je potrebné vzťahovať na akékoľvek rozhodovanie, ktorým sú dotknuté subjektívne práva a povinnosti účastníkov konania. V trestnom konaní nadobúdajú na význame o to viac, lebo samotné trestné stíhanie

a prípadne z neho vzišlý trest (väzba) predstavujú vážny zásah do osobnej slobody jednotlivca a vyvolávajú aj ďalšie dôsledky pre osobný život a životný osud jednotlivca.

14. Právo obvineného osobne sa zúčastniť konania pred súdom a právo byť vypočutý je tak potrebné považovať za základný prvok práva na spravodlivý proces. Pritom vypočutím nemožno rozumieť len výsluch obvineného vykonaný k jednotlivým dôkazom, ale musí mu byť daná príležitosť jednak účinne uplatňovať námietky a argumenty, ktoré sú spôsobilé ovplyvniť rozhodovanie súdu o otázkach podozrenia zo spáchania trestnej činnosti, viny či väzby (trestu) a s ktorými sa súd musí v rozhodnutí náležite vysporiadať, a jednak sa vyjadrovať a vyvracať návrhy a dôkazy prednesené prokurátorom. Na uplatnenie základného práva zúčastniť sa konania pred súdom a byť vypočutý majú súdy povinnosť obvinenému vytvoriť patričný priestor. Len takto vykonané konanie možno považovať za súladné s nárokmi vyplývajúcimi zo samotnej podstaty fair procesu.

15. Tieto inštitucionálne záruky spravodlivého procesu treba aplikovať na konanie pred všetkými inštanciami v prípade, že autoritatívne novo rozhodujú o väzbe, vine či treste, t. j. nielen pred okresným súdom, ale tiež na konanie pred odvolacím, prípadne dovolacím súdom, v ktorom sú riešené rozhodujúce otázky pre uvedené konkrétne opatrenia proti obvinenému opätovne preskúmané [porov. rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) vo veci *Helmers v. Švédsko* z 29. októbra 1991, či *Belzink v. Poľsko* z 25. marca 1998]. V označených veciach ESLP konštatoval, že v prípadoch, keď je opätovne preskúmaná otázka viny obvineného alebo otázky, ktoré majú pre obvineného celkom zásadný význam pre ukladané opatrenie, je z hľadiska spravodlivého procesu v zmysle čl. 6 ods. 1 a ods. 3 písm. c) dohovoru nevyhnutné, aby sa obvinený osobne zúčastnil konania pred odvolacím súdom a bola mu tak daná príležitosť osobne sa hájiť (aj spoločne so svojím právnym zástupcom) a vyjadriť sa k meritu veci.

16. V rovine posudzovaného prípadu ústavný súd konštatuje, že vo svetle už predostretých hľadísk zistil porušenie sťažovateľmi označených základných práv a slobôd zo strany krajského súdu pri rozhodovaní o ich sťažnosti, resp. v konaní, ktoré predchádzalo vyneseniu napadnutého uznesenia, a to v tom smere, že im odvolací súd nevytvoril žiaden

priestor na obhajobu, keď o podanej ústnej sťažnosti obvinených (sťažovateľov) po vyhlásení uznesenia okresného súdu o ich ponechaní vo väzbe rozhodol na druhý deň (22. júna 2011) po tom, ako im bolo toto uznesenie doručené (21. júna 2011), hoci len odvtedy sa mohli najskôr zoznámiť s jeho písomným odôvodnením; krajský súd sťažovateľom neoznámil ani termín (ne)verejného zasadnutia, aby do jeho konania uviedli v písomnej forme všetky výhrady a námietky, ktoré mali proti napadnutému prvostupňovému uzneseniu, ktoré aj v podaní z 27. júna 2011 podrobne rozviedli a na ktoré už logicky krajský súd nemohol reagovať (ani nereagoval).

17. Ústavnému súdu preto nezostáva iné než len konštatovať, že samotný už popísaný postup krajského súdu, ktorým sťažovateľom znemožnil obhajobu konkrétnych námietok proti uzneseniu okresného súdu, a to prakticky bez akéhokoľvek odôvodnenia nemôže z hľadiska predostretých kritérií spravodlivého procesu obstať. Jeho spôsob konania a rozhodovania o sťažnostiach obvinených sa ústavnému súdu javí ako rýdzo formalistický, nezohľadňujúci ani judikatúru EŠLP a postrádajúci akúkoľvek vecnú argumentáciu, preto ústavnej sťažnosti vyhovel. Námietku predsedníčky krajského súdu, že sťažovatelia mali od 6. júna 2011, keď im bolo uznesenie okresného súdu za ich prítomnosti oznámené vyhlásením, dostatok času na písomné odôvodnenie sťažnosti do rozhodovania o nej, treba odmietnuť ako bezpredmetnú, lebo so všetkými skutočnými dôvodmi rozhodnutia okresného súdu, ktorý ich žiadosť zamietol, sa mohli najskôr oboznámiť dňom jeho doručenia, t. j. 21. júna 2011, a až následným dňom mohli najskôr poslať písomné odôvodnenie sťažnosti, ale vtedy už odvolací súd o sťažnosti (ústne zahlásenej) rozhodol. Podat' sťažnosť bez toho, že by sa sťažovateľ mohol zoznámiť s písomným vyhotovením rozhodnutia, proti ktorému sťažnosť smeruje, a povinnosť doručiť opis rozhodnutia by sa potom javila ako samoučelná; taký záver by bol zjavne nesprávny a absurdný.

18. V danom prípade uvedenú situáciu mal vyriešiť odvolací súd ústavne konformným výkladom ustanovenia § 302 ods. 2 Trestného poriadku tak, že mal rozhodovať o sťažnosti obvinených na verejnom zasadnutí, aby mohli na obranu svojich záujmov predložiť súdu skutkové a právne argumenty, alebo sťažovateľom oznámiť termín neverejného zasadnutia, do ktorého by museli predložiť písomné odôvodnenie sťažnosti. Uvedené platí o to zvlášť,

ak krajský (odvolací) súd v okolnostiach danej veci preskúmaval prvostupňové rozhodnutie bezprostredne nasledujúci deň potom, ako toto (prvostupňové rozhodnutie) bolo sťažovateľom doručené, keď sa sťažovatelia verifikovateľným spôsobom dozvedeli o všetkých dôvodoch, ktoré viedli okresný súd k zamietnutiu ich žiadosti. Uvedený názor si ústavný súd osvojil potom, ako mu bol doručený spis okresného súdu sp. zn. 33 Tp 47/2011. Z jeho obsahu, najmä zo zápisnice č. k. 33 Tp 47/2011-62 zo 6. júna 2011 totiž vôbec nevyplýva, že okrem vyhlásenia výroku (ako časti rozhodnutia, pozn.) prvostupňová sudkyňa toto rozhodnutie/výrok aj ústne odôvodnila. Zo zápisnice (iba) vyplýva, že „*Sudca pre prípravné konanie o 15.30 hod. vyhlásil toto... U Z N E S E - N I E*“. Následne sú uvedené oba výroky a je dané poučenie zo strany súdu: „*Proti výroku I.*“ a „*Proti výroku II.*“ môžu sťažovatelia podať sťažnosť do troch dní odo dňa jeho vyhlásenia. Inak povedané, z poučenia okresného súdu explicitne vyplýva, že sťažovatelia sa môžu odvolať (podať sťažnosť) iba proti výroku, a nie aj proti rozhodnutiu ako takému (teda proti právnym záverom prvostupňového súdu, ktoré sú/majú byť obsiahnuté v odôvodnení rozhodnutia), čo je *prima facie* prejavom ústavne, ale tiež zákonne nekonformného správania sa všeobecného súdu. Za týchto okolností mohla začať sťažovateľom plynúť 3-dňová lehota na uvedenie dôvodov sťažnosti až doručením písomného rozhodnutia (nie od vyhlásenia), a preto mal odvolací súd nerešpektujúc uvedenú lehotu (i) rozhodovať na verejnom zasadnutí, resp. (ii) mal oznámiť sťažovateľom termín neverejného zasadnutia, a tak prípadne umožniť sťažovateľom, aby odôvodnili svoje sťažnosti do času rozhodovania krajského súdu. Ústavný súd uzatvára, že hoci z ustanovenia § 302 ods. 2 Trestného poriadku vyplýva, že súd nie je povinný na prerokovanie sťažnosti nariadiť verejné zasadnutie, neznamená to, že tak nemôže urobiť na základe úvahy o vhodnosti, účelnosti a hlavne potrebnosti takého opatrenia s ohľadom na konkrétne okolnosti prípadu.

19. Vedený doktrínou minimalizácie zásahov ústavného súdu do rozhodovacej činnosti všeobecných súdov ústavný súd dospel k záveru, že pre nápravu zásahov do základných práv a slobôd sťažovateľov je namieste zrušiť rozhodnutie krajského súdu len z už uvedených dôvodov; po jeho zrušení musí krajský súd zabezpečiť všetky ústavou a dohovorom garantované práva a slobody sťažovateľov, a to aj s prihliadnutím na fair

proces v jeho časovej dimenzii (po kasačnom zásahu ústavného súdu) vo vzťahu k väzobným veciam.

20. Ústavný súd pri rozhodovaní o trovách požadovaných právnym zástupcom vychádzal z § 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde a priznal sťažovateľom žiadanú sumu 375,25 €, ktorá je nižšia, ako by im správne mala patriť. Túto sumu je povinný krajský súd zaplatiť na účet právneho zástupcu sťažovateľov, a to v lehote 2 mesiacov od doručenia nálezu (§ 31a zákona o ústavnom súde v spojení s § 149 Občianskeho súdneho poriadku).

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 14. decembra 2011